

J. Alfred Prufrock, eru þáttakendur í gamanleik sniðnum eftir samtíðarlífi; og hver þeirra lýsir á sinn hátt getuleysi nútíðarmannsins að ráða fram úr stöðu sinni. Þvílík minni eru vakin upp í upphafspáttum *The Waste Lands*, og eru þar tengd minnum úr Gralsögninni, Predikaranum, úr Ofviðri Shakespeares, frá Baudelaire og úr æskureynslu skáldsins sjálfs. Þannig virðist ólíkum reynslubrotum safnað í merkingarlausu samsuðu, — unz ljóst verður meginvíðfangsefni kvæðisins sem er listræn könnun á eyðileik nútíðarlífs. *The Waste Land* er könnun fremur en útlistun, og því er kvæðið lokað bók þeim sem vænta sér skipulegrar framsetningar og niðurstöðu af því. Þetta kvæði svarar engum spurningum; og spurningin sem það spyr.

Shall I at least set my lands in order?

kann að fela í sér næstum því hvaða svar sem lesandinn kys. Höfuðskepnurnar fjórar, jörð, loft, eldur og vatn, eru grundvallaratriði í gerð kvæðisins; en ytra samhengi þess mynda gróður- eða frjósemisagnir, kynferðilegs eðlis, með siendurteknum stefnum fæðingar, ástar og dauða. Styrkur kvæðisins er fjarvidd þess, sem því auðnast að mörgum skynsviðum í senn; því er skjótur skilningur þess óhugsandi en endurtekinn lestur margborgar sig. Hér var Eliot kominn langa leið frá symbolistunum, sem gera skáldskap sinn að einkamáli, sér einum til undankomu. Hann byrjar í sínum einkaheimi, vinnur úr sinni eigin reynslu, afsakana og útskýringalaust; en ljóð hans reynist öðrum undankomuleið ekki síður en sjálfum honum. Munur hans og minniháttar skálda, sem bara eru myrkir í máli, verður ekki öllum ljós við fyrstu sýn, vegna þess að kvæði eins og *The Waste Land* lætur ekki viðstöðulaust uppi heimspeki sína.

Tvö skeið tóku við á skáldferli Eliots. Hann vék frá breinræktuðum fagurfræðilegum að guðfræðilegum viðfangsefnum og viðhorfum; og áhugi hans beindist á meir

að dramatískum skáldskap. En þetta voru ekki slík stefnuhvörf sem virðast kynni. Fyrri skáldskapur Eliots fjallaði um efni sem í eðli sínu er guðfræðilegt, afstöðu nútíðarmannsins til guðdóms sem virðist hafa gleymt honum, með dramatískum hætti; þar var persónuleg reynsla tjáð í mynd táknræns, dæmigerðs fólks og atvika.

Í *Ash Wednesday* (1930) beinist athygli skáldsins frá nútíðarmanninum, uppgjafarkennd hans og gagnsleysi, að kristindómi sem táknkerfi mannglegra verðmæta. Kvæðið lýsir dulskynjaðri undirgefni; þar endurómar anglikanskur kirkjusöngur og predikanir; þar eru hvörf heiðinnar og kristinnar orlagahyggu. Næstu verk Eliots, *The Rock* (1934) og *Murder in the Cathedral* (1935), eru bæði einskonar tækifæraverk, samin af ákveðnum tilefnum í sögu kirkjunnar; en bæði beina þau skáldinu áleiðis á braut sinni; þar er horfið að upptökum leiklistarinnar í rituáli kirkjunnar.

Að leikjunum frátöldum er *Four Quartets* (1943) helzta skáldverk Eliots á fullorðinsárum; þar eru kvæðin *Burnt Norton*, *East Coker*, *The Dry Salvages* og *Little Gidding*. Heiti kvæðanna gefa til kynna að þau fjalli um tiltekna staði og stundir, en í kvæðunum mætast reynslusvið tíma og rúms, þar verður samsömun hins persónulega og algilda, alda og eilífðar, margfeldni og einföldni, órvæntingar og rósemi. Öll kvæðin fjögur lýsa vaxtarferli (sem kann að vera Eliots eiginn) frá rósa-garði endurminningar og ástríðu í fyrsta kafla þeirra fram til ástarlogans sem eyðir og endurleysir í síðasta kaflanum. Öll leit endar þar sem hún byrjaði, hverfur aftur til uppruna síns og þekkir hann þá fyrsta sinni. Þetta er einföld hugsun og kunn öllum dulhyggjumönnum, ekki sít kristnum; og mikjö af táknmáli kvæðanna er líka af kristilegum toga, rós, garður, dúfa, logi. Skáldskaparaðferð Eliots er hér enn hin sama og í *The Waste Land*, stefnt að algildri merkingu við samruna fortíðar og nútíðar, hins upphafna og gróf-

gerða, veruleika og goðsögu; en nú er hún öfgaminni en áður, lýsir samræmi í stað misræmis, hugskynjun fremur en raunskynjun.

Í ritgerð um „þrjár raddir skáldskapar“ gerir Eliot greinarmun skáldsins sem tali við sjálfan sig, skáldsins sem tali til áheyrenda og skáldsins sem tali einungis fyrir munn ímyndaðrar persónu. Kannski er þetta bara nýtt orðalag um mun lýrísks, epísks og dramatíks skáldskapar; en að vanda er niðurstaða Eliots byggð á eigin erfiði hans. Mestallur fyrri skáldskapur hans var hálfjóðrænn, hálf-dramatískur, en átti ekki heima þar í miðju nema þá kórarnir í *The Rock* og *Murder in the Cathedral*. Í *Four Quartets* er hinn dramatíski þáttur á burt; skáldið orti ljóðrænasta verk sitt í elegísku formi.

Um sömu mundir var Eliot að skapa sér eigið dramatískt orðfæri. Sjálfur hafði hann bent á það að nú á tímum yrði ljóðleikur ekki ortur undir hefðbundnum bragarhátum; það yrði að skapa nýtt leikrænt ljóðmál, byggt á daglegu málfari. Þegar hann að lokum færðist slíkt leikrit í fang (*The Family Reunion*, 1939) var hann orðinn brezkari en fyrr. Verkið varð nýbreykt gerð Orestes-sagnarinnar, — en á sama tíma fengust Eugene O'Neill og Maxwell Anderson við sambærileg viðfangsefni í Ameríku. Það örloði hvergi á amerískum arfi hans í sálflækjulýsingu þessa verks, né heldur í síðari leikjum hans af svipuðu tagi (*The Cocktail Party*, 1949; *The Confidential Clerk*, 1954; *The Elder Statesman*, 1958). Í þessum verkum er fjallað um sálfræðileg vandamál nútíðarlífs með ívafi kristilegra helgisagna; þar er daglegt mál hafið til skáldskapar.

T. S. Eliot bar aldur sinn vel. Á fullorðinsárunum þróaði hann orðlist sem hafði efahyggu rosksins manns jafnvel og fyrri skáldskapur hans tjáði brýnan vanda æskunnar. Hann var skáld sem kunni að vaxa fram til hinsta dags — hó svo hann færri aldrei skref áleiðis en þess hann gerði sér nákvæma grein fyrir þeirri leið, sem hann kaus að fara.